

KÖYLÜ KADIN GİRİŞİMCİLİĞİNİN HALK BİLİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ÇANAKKALE KÖY KADINLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

EVALUATION OF PEASANT WOMEN ENTREPRENEURSHIP FROM FOLK
LITERATURE: A RESEARCH ON ÇANAKKALE PEASANT WOMEN

Handan KASIMOĞLU*

ÖZ: Kadın girişimciler tanımladıkları ya da keşfettikleri girişimsel fırsatlara dayanarak iş kurmaktadır. Köy yaşamı ekonomik ve girişimcilik açısından oldukça sınırlı bir ekosisteme sahiptir. Köylerde var olmuş girişimsel fırsatlar teknolojinin, yeniliğin, tüketici tercihlerinin vb. gibi faktörlerin etkisiyle kaybolmuş ya da farklı işlere dönüşmüştür. Bu süreçte bu makale özellikle kadın girişimcilerin geleneksel olarak ticari faaliyetlerini piyasa koşullarında nasıl yönlendirdiğinin değerlendirmelerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Çanakkale'nin periferisindeki köylerde yaşayan kadınların girişimsel davranışları ve eğilimleri bu çerçevede değerlendirildiği zaman, özellikle geleneksel alanlarda belli bir yaşın üzerindeki kadınların aktif olarak aile ekonomisine doğrudan katkı sağladıkları görülmektedir. Bu çerçevede de özellikle tarım ve hayvancılık gibi alanlarda köy kadınlılarının üretimden satışa kadar bütün süreçlerde aktif rol üstlendikleri görülmektedir. Girişimci köy kadınları zaman zaman tarlada çapa yaparken, aynı zaman da zeytin ve buğday harmanında üretim yapmaktadır. Süt sağımından hayvanların beslenmesine kadar her türlü faaliyetlerde aktif rol üstlenen kadınlar bu üretimlerin satışında yerel pazarlarda ürünlerin satışında doğrudan görev üstlenmektedir. Köylerin yaşam koşulları değişen ve gelişen yeni piyasa olanakları çerçevesinde mikro ölçekli üretim yapan köylülerin özellikle de kadınların kapitalist ekonomik sistemde girişimsel faaliyetlerinin sürdürmelerinin oldukça zor olduğu görülmektedir. Ölçek ekonomisinin getirdiği rekabetçi üretim modeline karşı Çanakkaleli kadın girişimciler daha çok organik üretim yaparak ve uçtan uca (hem üretim hem de satış sürecinde) bütün faaliyetlerini kendileri gerçekleştirerek maliyetlerini aşağı çekmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu model ile köy kadınları ekonomik yaşamda kalma fırsatı yakalama olanağını bulmaktadırlar. Maalesef bu süreç çok fazla devam etme şansına da sahip değildir. Yeni girişimcilik modelleri ile beslenmesi ve piyasa koşullarının gereklerine göre yenilikçi modeller ile kadınların iş yapma biçimlerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Köylülük, köy ekonomisi, kadın girişimciler, sürdürülebilirlik, eklektik model.

ABSTRACT: Women entrepreneurs build businesses based on initiative opportunities they identify or discover. The village has a very limited life in terms of economic and entrepreneurial ecosystem. The entrepreneurial opportunities that existed in the villages are the same as those of technology, innovation, consumer preferences, etc. or have been

* Dr. Öğretim Üyesi - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Çanakkale - handanaydin@comu.edu.tr

transformed into different processes. In this process, it is aimed to understand how women entrepreneurs traditionally evaluate how their business activities are driven by market conditions. When the entrepreneurial behaviors and tendencies of the women living in the villages of Çanakkale are assessed in this framework, it is seen that especially in traditional areas, women over a certain age actively contribute directly to the family economy. In this context, especially in areas such as agriculture and livestock, peasant women are seen to play an active role in all processes from production to sale. Entrepreneur peasant women occasionally make an anchor in the field, and occasionally produce a blend of olive and wheat. Women who play an active role in all kinds of activities until the feeding of animals in milk are also directly involved in the sale of products in local markets during the sale of these products. Within the context of the living conditions of the villagers and the changing and developing new market possibilities, it seems that especially the micro-scale production of the villagers, especially the women, is very difficult to sustain the initiative activities in the capitalist economic system. Against the competitive production model brought about by the scale economy, Çanakkale women entrepreneurs try to reduce their costs by making more organic production and carrying out all their activities by themselves (both production and sales process). However, with this model, peasant women are able to find an opportunity to stay in economic life. However, this process does not have much chance of continuing. New entrepreneurship models need to be supported and innovative modes of business should be supported by women in accordance with market conditions.

Keywords: Peasant, peasant economy, women entrepreneurs, sustainability, eclectic model.

Giriş

Ekonomik kalkınma ve kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Özellikle sanat, yenilikçilik ve yaratıcılığı dayalı sektörlerin gelişmesi kültür endüstrilerinin oluşturulmasında büyük değere sahiptir. Bu çerçevede her ülkenin bu alanda oluşturacağı miras orta ve uzun vade de ekonomilerinin gelişmesi üzerinde önemli etkiye sahip olacaktır (Özdemir, 2009). Özellikle bu süreçte kadınların ekonomik hayatta etkin rol almalarını çok önemlidir. Bu nedenle kadınların iş yaşamında irdelenmesi özellikle köy ortamında yaşayan kadınların anne ve üretici olarak bu süreçlerdeki rollerinin değerlendirilmesinin kültür ve kalkınma arasındaki ilişkiyi değerlendirmede önemli bir misyona sahip olacaktır.

Kadının toplumsal sistem içerisindeki rolü ve deneyimleri erkeklere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Hele köy yaşamı içerisinde kadının rolü ve koşulları her bakımdan çok daha detaylı ve kendi içerisinde önemli farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma özellikle köy kadınlarının bakış açısı ile yaşamını, köy hayatını ve kadının rolünü halk bilimi açısından irdelemektedir. Bu çerçevede yaklaşık olarak bir yıl süre ile Çanakkale'nin köylerine ve pazarlarına ziyaret gerçekleştirilmiş ve köylerdeki yaşam, sosyal ortam ve ilişkiler kadınların rolleri açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu köylerden on beş kadın ile kapsamlı görüşmeler yapılmış bunlardan özellikle dört kadın hem üretici hem de üretmiş olduğu ürünleri pazarlarda satışını yaparak girişimcilik yapmaktadır. Görüşmeler ve saha incelemelerinden sağlanan veriler ile ziyaretlerden sağlanan sözlü ve verimale dayalı girdiler ile özellikle köy kadınlarının ekonomik

yaşamdaki rollerini ortaya koymaktadır. Sonuçta köy kadınlarının anlaşılması ve sosyal-ekonomik olarak köy kadınlarının durumlarının değerlendirilmesi sosyo-kültürel kalkınma adına büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede bu çalışmada köylü kadınların ekonomik yaklaşım ve kültürleri halkbilimi, sosyoloji ve girişimcilik alanlarının geliştirdiği epistemolojik modeller ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Eklektik bir model ile kadının köylerdeki rolleri özellikle de ekonomik ve girişimcilik literatürü açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Daha önce yapılan çalışmamızda özellikle Çanakkale merkeze bağlı 52 köyden 28'ine kapsamlı alan ziyaretleri yapılarak köylerin temel yapısı çoklu faktörler açısından değerlendirilmiştir. Bu anlamda Çanakkale köylerinde öne çıkan kadın ve erkeklerin faaliyet ve rolleri değerlendirilmiştir (Kasımoğlu, 2018). Bu çerçevede saha çalışmasını yaptığımız Çanakkale ve çevresinde özellikle *Kadın*; buğday döğen, tarlada çalışan, ekmek pişiren, yufka açan, su taşıyan, makarna kesen, kuyudan su çıkararak tarhana yapan, el işi yapan, Kur'an okuyan, oya işleyen, çamaşır yıkayan, bulgur çeken, çocuk bakan, yemek pişiren, hasat yapan (üzüm- zeytin-domates toplayan) kadın figürlerinin köy yaşantısında belirgin bir şekilde mevcut olduğu görülmektedir. Görüleceği gibi kadınlar köy yaşamında gerek tarlada gerekse de evde üretim süreçlerine dahil olarak hem evinde hem de üretim yaşamında aktif rol üstlenmektedir. Kadının köy yaşamında fiziksel gücünün yettiği her alanda var olduğu görülmektedir. Böylece köy yaşamında üretilen ve yaşanan soyut ve somut değerlerin bir unsuru olarak kadının kapsamlı olarak değerlendirilmesi özellikle köylerimizin geliştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada özellikle kadınların ekonomik ve kültürel yaşamının temel unsuru olan girişimcilikleri ve üretkenlikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Köylerde erkekler de kadınlar gibi köy ekonomisinin gerekleri çerçevesinde faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Bu çerçevede köylerdeki erkeklerin temel rollerine bakıldığı zaman ise kepenekli çoban, buğday harmanında çalışan, zeytin toplayan, zeytinyağı imal eden, hayvan güden, odun kesen ve çuval taşıyan şeklinde görülmektedir. Köy yaşamının temel kültürel ve ekonomik aktörü olan kadınlar ve erkeklerin temel rolleri aynı zamanda köylerin temel yapısı ile ilgili olarak derin ipuçları vermektedir. Bu figürlerin uzun bir geçmişi olmakla beraber gelecekte devam edip etmeyecekleri oldukça tartışmalı bir konudur. Köylerin yapısal olarak değişimi, yaşanan yoğun göç, köylerin temel özelliklerinin yok olmasına yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda yeni bir köy örgütlenme modelini de gerekli kılmaktadır. Köylerdeki kültürün ve yaşam biçiminin gelişerek devam etmesi birçok açıdan stratejik öneme sahiptir. Halk bilimi açısından ise özellikle bu mikro yerleşim birimlerinin hem ekonomik hem kültürel hem de sosyal olarak devam etmesinin toplumsal yapımızın temel zenginliği olan farkların korunması, farklı coğrafi alanlardaki değerlerin geliştirilerek yaşatılması ve yeni Türk nesillerine taşınması açısından

büyük değer taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada özellikle köylü Türk kadınlarının ekonomik yaşamdaki aktif rolleri üzerinde durularak girişimsel yetkinlikleri değerlendirilmiştir.

Gerek ülkemizde gerekse dünyada sosyo-ekonomik sistemde meydana gelen yapısal dönüşümler, karşılaşılan sosyal sorunlar ve ekonomik krizler ülkelerin özellikle köylerdeki işsizlik ve refah düzeyinin düşmesi sorunlarıyla daha sık karşılaşmasına neden olmaktadır. Dünya ekonomisinde de meydana gelen ekonomik dönüşümler artık ömür boyu sabit getirili ve garantili işlerin yerini yarı zamanlı ve güvencesiz işlere bırakmıştır. Özellikle Türkiye gibi tek gelir elde eden köylü aile modelinin hakim olduğu ülkelerde işgücü piyasasına yönelik izlenen politikalar işsizliği azaltmada yetersiz kalmaktadır. Bu modelde ülkede yaşanan herhangi bir ekonomik kriz veya çalışan bireyin yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle ortaya çıkan iş kayıpları ailelerin hızla yoksullaşma riskini arttırmaktadır. Bu da pek çok toplumsal sorunun önemli bir tetikleyicisidir. Toplumsal refah ve kalkınma açısından kadını ev odaklı işleri yapmaya yönelten anlayıştan vazgeçerek kadının da üretime dahil edilmesi ve kadın girişimsel faaliyetlerinin oranını artırıcı politikaların izlenmesi köylerde kronikleşen yoksulluk, işsizlik ve göç sorunun çözümüne önemli katkılar sağlayacaktır. Kadının üretime aktif katılım oranının artması sadece milli serveti arttırmakla kalmayıp daha fazla bireysel yeteneğin ortaya çıkmasını ve ev içi başta olmak üzere toplumsal hayatta da daha sağlıklı, katılımcı ve demokratik bir birliktelik yaşanmasını sağlayacaktır. Köy ortamında güçlü kadının kendine ait bir gelirinin olması ekonomik bağımlılık, maruz kaldığı aile içi fiziksel, psikolojik, ekonomik vb. her türlü şiddet, erken evlenme ve erken doğum gibi sorunlarını da önemli ölçüde azaltacaktır.

Bu çalışma özellikle değişen ve gelişen piyasa koşullarında köylü kadın girişimcilerin temel dinamiklerini ve yapısını analiz etmektedir. Böylelikle kadın girişimciliğinin ölçülmesi ve kadın girişimciliğini arttırmaya yönelik gereken tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır. Hızlı değişim ve sürekli farklılaşan koşullar nedeniyle bu tür çalışmaların sürekli olarak yapılması ve periyodik olarak da tekrarlanmasına ihtiyaç vardır. Özellikle ekonomik kalkınma ve toplumsal refahın artması için bu çalışmaların büyük yararının olduğu düşünülmektedir. Girişimcilik modellerinde kadının katma değer oluşturmada sürdürülebilir başarısının temel yolu girişimcilikte bulunmaktadır. İş hayatındaki sağlanan haklar ve sosyal güvenceler, eğitimde, tedarik zinciri ve pazarlama uygulamalarında, topluluk inisiyatifi almada ve fikirlerin savunuculuğunda cinsiyet eşitliğini sağlayan bütüncül bir yaklaşımın izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanında özellikle köy yaşamında kadınların geldiği temel ilerlemenin ölçülmesi ve açık olarak da raporlanmasının bütüncül sosyo-ekonomik gelişim açısından değerinin olacağı düşünülmektedir. Köy kadın girişimciliğine önem veren politikaları geliştiren ülkeler kalıcı ve yüksek bir toplumsal refahı yakalayabilmek adına önemli bir adım atmış olurlar.

Kadın girişimcilik potansiyelini dikkate almayan ülkeler ise ne kadar rasyonel bir sistem kurarlarsa kursunlar işsizlik, yoksulluk ve sosyal sorunlarını çözüme ulaştıramayacaklardır. Köy yaşamını ve bütüncül kalkınmayı sağlamaları mümkün olmayacaktır.

Köylerdeki kadın girişimciliğinin yeterli düzeyde geliştirilmesi ve kadın girişimciliğini arttırabilmek için sektörel düzeyde kadın istihdam özelliklerinin, kadın çalışana yönelik desteklerin, sivil toplum örgütlenmelerindeki kadının yerinin, kadınların iş ortamı koşullarının, kadına yönelik eğitim düzeyinin ve kadınlara yönelik etkinliklerin bütüncül bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu süreçlerin kalıcı ve sistematik bir yapıda modellenmesinin büyük önem taşıdığı yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur. Kadın girişimciliği için yapılan bu tür temel çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular çerçevesinde strateji oluşturmak ve politikalar geliştirmek, birçok noktada büyük faydalar ortaya koymaktadır. Birinci olarak, kadınların köylerde istihdama katılımlarında temel beklentileri ve ihtiyaçlarının neler olduğu daha doğru bir şekilde ortaya konulmaktadır. İkinci olarak, kadınların desteklendiği girişimler daha kurumsal, güvenilir ve sürdürülebilir istidam yaratan yapılar haline gelmektedir. Üçüncü olarak ise; bu çalışmalar sonucunda, yapıların daha eşitlikçi girişim uygulamaları başlattıkları görülmektedir. Böylece ülkedeki girişimcilik modeli, çok daha çağdaş eşitlikçi ve toplumsal refaha katkı sağlayan nitelikte bir yapı üzerine oturmaktadır. Bu modellerin uygulamaya geçirilmesi ile ülkelerinin kültürel ve ekonomik kalkınmaları da homojen hale gelmekte ve toplumların daha güçlü, sağlıklı bir yapı olarak varlıklarını sürdürmelerine olanak sağlanmaktadır. Halk bilimi toplumsal yapıyı değerlendirmede kapsam olarak oldukça geniş ve zengin bir içeriğe sahiptir. Bu çalışmada genel olarak girişimcilik yazını dikkate alınarak kadınların köy ortamındaki ekonomik ve sosyal yaşama yönelik olarak etkilerini analiz etmektedir. Bütüncül ve eklektik bir çerçevede ele alınan konular iki temel noktaya ışık tutmaktadır. Birincisi halk bilimi alanına önemli girdi sağlayan kadınların hikaye ve değerlerinin girişimcilik yaklaşımı çerçevesinden değerlendirilmesi. İkinci olarak köy ortamında kadın girişimcilik kültürü ve yapısının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

Türk Halk Bilimi- Girişimcilik Literatürü ve Kadın Girişimciliği

Bu çalışmayı bilimsel açıdan farklı yapan en temel unsur geçmişten günümüze bakıldığı zaman Türk halk bilimindeki temel unsurlarında kadının çok yönlü olarak ele alındığının görülmesidir. Destanlarda, masallarda, manilerde, halk hikayelerinde, ninnilerde, türkülerde vb. kadının farklı özelliklerine ve yönlerine çok yönlü atıflar yapılmaktadır. Köy yaşamında özellikle kadınların incelenmesi bu anlamda çok daha kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut ve benzeri kült eserlere bakıldığı zaman kadının rollerine ilişkin kapsamlı değerlendirmelere yer verilmektedir. Kadınlar Türk kültüründe ailenin en önemli unsuru; çocuk yetiştiren, güçlü, savaştan bir karakter olarak

değerlendirilmektedir. Halk biliminin temel besleyici unsurlarında kadın üzerine yapılan yorumlamalar ve değerlendirmeler her zaman güçlü bir şekilde ortaya konulmaktadır (Kasimoğlu, 2010). Bu nedenle kadının kimliği, liderliği ve gücü her zaman Türk Halk bilimi alanındaki çalışmalarda pekiştirilmektedir. Bu nedenle bu bölümde özellikle girişimcilik literatürü üzerinde durularak kadınların temel aktör olarak girişimsel eylemlerinin gelişmesinde etkili olan faktörler anlaşılmalı çalışılacak ve özellikle de kadının köylerde birey olarak güçlenmesinin toplumsal kültürümüzün temel taşıyıcısı olan anaların girişimsel eylemlerinin güçlendirilmesine yönelik unsurlar ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Girişimcilik sürecini genel hatlarıyla anlayabilmek için kadının girişimsel niyetinin anlaşılması süreç açısından önem taşımaktadır. Yer değiştirme olumsuz olabileceği gibi (iş kaybı) olumlu da olabilir (miras). Yer değiştirme davranış değişimini hızlandırır ve karar verecek olan birey alternatif davranış kümesinden en iyi sonucu verecek olanı araştırmaya başlar. Modele göre girişimsel niyetler temel olarak iki faktöre dayalıdır. İlk olarak girişim başlatma güvenilir bir eylem olarak algılanmalıdır yani yeni girişim başlatma, inanılan bir fırsat olarak görülmelidir. İkinci olarak, yeni girişim başlatma, bir çeşit tetikleyici/başlatıcı (precipitating) eylemi gerektirmektedir. Harekete geçme isteği, niyetlerin iradi bileşenini yansıtmaktadır. Etkileri hem doğrudan hem de dolaylı olabilir ve bu nedenle de niyet modelinde oynadığı rol aracı rolüdür. Birey bir davranışa karşı ciddi bir niyet beslemeden önce harekete geçme olanağının bulunduğunu görmek zorundadır; böylece hareket eğilimi doğrudan bir etkiye sahip olmuş olur. Ayrıca, hareket eğilimi, modeldeki diğer ilişkileri düzenleyici (moderatör) olarak yorumlanabilir. Davranışı önceden tahmin etmeye yönelik niyetler söz konusu olduğunda bu niyetler, düşünülerek/mantıklı (reasoned) bir şekilde oluşturulmalıdır.

Girişimcilik süreci fırsatların algılanması ve algılanan fırsatların bir organizasyon yaratımında değerlendirilmesi ile ilgili olan tüm faaliyetleri kapsamaktadır (Keh vd., 2002). Girişimcilik alanında henüz genel olarak kabul edilmiş bir girişimcilik teorisi (Gartner, 2001; Bull ve Willard, 1995) bulunmamaktadır ve araştırmacılar arasında girişimciliğin doğası hakkında bir görüş birliği bulunmamaktadır (Hoy ve Verser, 1994; Hornaday, 1992; Gartner, 1989). Girişimcilik karmaşık ve değişkenlik arz eden bir yapı sergilemektedir (Gartner, 1985). Sharma ve Chrisman (1999) girişimciliğin farklı bireyler için farklı anlamlara geldiğini vurgulamıştır. Literatürde girişimcilere yüklenen kişilik özelliklerinin başarı ihtiyacı, kontrol odaklılık ve risk alma eğilimi olduğu görülmektedir (Brockhaus ve Hortwitz, 1986; Gartner, 1985; Naffziger vd., 1994; Pearson ve Chatterjee, 2001; Korunka vd., 2003). Girişimciliğin kaynakları olarak sosyal ilişki ağları, işgücü, finans, işletme rutin ve süreçleri için gerekli olan bilgisel, duygusal ve finansal destek gösterilebilir (Chrisman vd., 2002). *Girişimciliği başlatan ve*

girişimciliğe neden olan başroldeki faktör girişimcidir. Girişimciliğin temeli girişimcidir (Bygrave ve Hofer, 1991) ve girişimci ekonominin merkezindedir (Louw vd., 2003).

1978'den önce girişimcilikte birkaç örneğin dışında kadın girişimcilerden bahsedilmemektedir. Kadın girişimcilik 1986'dan itibaren teorik olarak formüle edilmeye başlanmıştır. Kadın girişimcilikle ilgili ilk çalışmalar işletmelerde yaşadıkları sorunlar, girişimcilik özellikleri, başarı için gerekli bilgiler, işletme başarisını sağlayan faktörler, eğitim programına gösterdikleri ilgi, kadın girişimcilerin talepleri, girişimcilik tiplerini belirlemek için mirasçılar, kurucular ve sahipleri ile ilgili paradigma formülasyonu ve kadın girişimcilerin ihtiyaçlarına değinmişlerdir. 1990'lardan sonra ise kadın ve erkek girişimciler arasındaki farklara eğitim, finansman, deneyim, yönetsel yetenekler odaklı olarak değinilmiştir (Moore, 1990). Buttner (2001) de kadın girişimciliği ile ilgili ortaya atılmış teorilerden ilişkisel teori üzerinde durmuştur. İlişkisel teori kadınların iş deneyimleri ve girişimcilikte cinsiyet ayrımı üzerinde durur. Kadınların yönetim stillerini ele alır.

Kadın girişimcilerin en büyük sorunu çocuklu olanların işlerini büyütememesidir. Bunun nedeni toplumsal kültürün belirlediği cinsiyet rolleridir. Kadın girişimcileri ele alan çalışmalar daha çok demografik özellikleri ele almaktadırlar. Yapılan çalışmalar girişimlerin başlangıç aşamasında ve işlerin yürütülmesi esnasında karşılaşılan sorunlara değinmemektedir. Bunun yanında kadın girişimcilere yönelik veriler kırsal ve gelişmiş bölgelere göre farklılık gösterdiğinden dolayı kadın girişimciliğini bütününü temsil eden genel bir teoriye oturtmak zorlaşmaktadır (Stevenson ve Jarillo, 1990). Kadınların yönetsel deneyimsizlikleri ile maliyet kontrolü, nakit akışı planlama, ileriye tahmin etme ve sermaye arttırımı gibi konularda finansal yönetim yetersizlikleri bulunmaktadır. Küçük ölçeekteki işletmeler, bankaların onlara kredi vermek istememesinden dolayı yeni sermaye yaratmada zorluk yaşamaktadırlar. Buna ek olarak kadın girişimciler bir de eşit erişime sahip olmamaktan Őikayet etmektedirler (Loscocco ve Robinson, 1991).

Kariyer perspektifinden bakıldığında kadın girişimciliği çalışma geçmişleri, kişilik özellikleri, aile yapısı, kariyer planları, Őimdiki çalışma pozisyonu, eğitim planları, ekonomik, kültürel ve politik koşullar göz önünde bulundurularak modellenmesi gerektiği görölmektedir (Bowen ve Hisrich, 1986). Kadın girişimciliği için küçük ve istikrarlı iş modelleri önem kazanmaktadır. Birçok kadın girişimci küçük boyutta bir işletme kurarak iş alanlarını tanımlamaya çalışır. Bu model onların mesleki, sosyal, aile ve kişisel taleplerine yenilikçi bir yaklaşımla iş dünyasına uyum göstermelerini kolaylaştırmasına rağmen girişimciliğin tanımlanmasını da zorlaştırmaktadır. Kadın girişimcilerin karşılaştıkları sorunların başında bankaların, tedarikçilerin ve müşterilerin duyduğu güven eksikliği, kuruluş aşamasındaki sermaye yetersizliği, pazarlama, personel yetiştirme ve

aileleridir. Kadın girişimciler iş dünyasında karşılaştıkları sorunların temelinde cinsiyet ayrımcılığının olduğuna inanmaktadır. Bunun yanında kadın girişimciler, girişimcilik rollerinin diğer kişisel, aile ve sosyal rollerine yarardan çok zarar getirdiğine inanmaktadır. Bu da kadın girişimcilerin iş dünyasında desteklenmediğinin bir kanıtıdır (Lee-Gosselin ve Grise, 1990). Benzer bir bulgu da Ufuk ve Özgen (2001)'in çalışmalarında görülmektedir. Kadın girişimciliği ekonomik ve yaşam kalitesi açısından ailenin konumunu iyileştirmesine rağmen boş zaman ve toplumsal roller açısından hayatlarını olumsuz yönden etkilemektedir. Bunun yanında yetersiz destek gördükleri iş dünyasında, kadınların girişimcilik yapma eğilimleri azalmaktadır.

Köylü Girişimci Kadınların Girişimcilik Yapısının Geliştirilmesi ve Model Önerisi

Çalışma çerçevesinde elde edilen bulgular, Türkiye’de kadın girişimciliğine ve köylü kadınlarda girişimsel niyetlerin gelişmesinde güçlü destek mekanizmalarına ihtiyaç olduğudur. Destekleme konusunda özellikle bu mekanizmaların tüm boyutları ile ele alınarak bütüncül bir modelde tasarlanması gerekmektedir. Bu çerçevede kadın girişimciliğinin sekiz açıdan ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Birinci olarak, köylü kadınların iş deneyimlerinin çok düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Bunun nedeni köylü kadınların bulunduğu çevre koşulları ve iş olanaklarının sınırlı kalmasından kaynaklanmaktadır. Köylerde kurumsal yapı ve fabrikalar olmadığı için kadınlara yönelik özel alanların eksikliği nedeniyle kadın çalıştırmanın tercih edilmemesi olabilir. Kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe iş hayatına katılma olasılıkları artmakta; fakat medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi durumlar devreye girdiğinde eğitim, kadın girişimci artış oranı üzerindeki etkisini azaltmaktadır. Köyler bu anlamda kadınlar için daha olumsuz koşullara sahiptir. Köylerde esnek çalışma koşullarına sahip işlerin ve alanların geliştirilmesi ile kadınların yaratıcılıklarıyla aile ekonomisine katkıda bulunmak için evden yaptıkları işlerin birer girişimcilik faaliyetlerine dönüştürülerek fiilen ülke ekonomisine kazandırılmasına yönelik sorunların etkin birer çözümü olabilir. Bunun için kadın girişimciliğinin finansmanına yönelik politikalar geliştirilerek bu girişimlerin desteklenmesine ihtiyaç vardır.

İkinci olarak, girişimlerde kadınlara yönelik destekler gelmektedir. Özellikle çocuklu kadınların çocuklarının bakımı için ayırdığı zaman iş dünyasında iş kaybı ve maliyet olarak görülebilmektedir. Köylerin çoğunluğunda bir kreş yoktur ve çocuk bakımı ailenin kendi içinde yapılmaktadır. Bu anlamda politika yapıcılar daha eşitlikçi istihdam politikaları geliştirirken köylerde kadınların bebeklerinin bakım olanaklarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Diğer yandan kadın girişimci oranlarını arttırma yönünde köylü kadın girişimcilere vergi indirimi, kredi imkânı vb. motivasyonlarla köylerde kadın girişimciliğini arttırma

konusunda teşvik sisteminin geliştirilmesine büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Köylü kadınlar özellikle üretmiş oldukları hayvansal ve tarımsal ürünleri pazara sunmada büyük sorun yaşamaktadır. Bu nedenle kadınların bu süreçlerde desteklenmesine büyük ihtiyaç bulunmaktadır.

Tablo 1: *Kadın Girişimciliğinin Mekanizmalarının Bütüncül Değerlendirmesi*

	Çok Zayıf	Zayıf	Normal	Güçlü	Çok güçlü
Köylü kadın girişimcilerin iş deneyimi					
Kurumsal yapıların köylü kadın girişimcilere yönelik verdiği destekler					
Köylü kadınların sivil toplum örgütlerine katılımına yönelik teşvikleri					
Girişimlerde kadınların iş ortamı koşulları					
Kadınlara yönelik politikalar/stratejiler					
Köylerde kadın girişimciliğini destekleyen mekanizmalar					
Köylerde kadın girişimciliğine yönelik eğitim destekleri					
Kadın girişimcilerin motivasyonuna yönelik uygulamalar					

Üçüncü olarak, kadınların kooperatif ve ticari örgütlere katılımlarının desteklenerek kadınların sadece iş alanında değil, toplumsal anlamda da ikinci planda kalması engellenebilir. Kadınlar STK'larda yaptıkları temsilcilik görevleri ile elde ettikleri deneyimlerini köy ortamlarına taşıyarak üst düzey girişimcilik yapma yeteneklerini de geliştirebilirler. Böylece kadınlar sınırlı sektörel alanda emek-yoğun işlerde çalışmak yerine bizzat iş dünyasına yönelik STK'lardan edindikleri bilgiler ile girişimcilik yapma konusunda cesaretlenmiş de olurlar. Kadınların STK'lara katılımlarını teşvik etme konusunda çok zayıf kalmalarının bir nedeni de kadınların STK'lara ilişkin farkındalıklarının gelişmemesi olabilir. Bu konuda politika yapımcıların kadınları bilinçlendirme çalışmalarına önem verilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Dördüncü olarak, köylerdeki iş koşulları açısından kadınlara fazla bir eşitlikçi ortam sağlandığı söylenemez. Kadınlara yönelik olarak hijyen, dinlenme ve sosyal aktiviteler gibi özel fiziksel alanlar bulunmamaktadır. Köylerde kadın çalışanların çocuklarına yönelik bakım olanakları bulunmamaktadır. Dolayısıyla kadınlar için çalışma koşulları özellikle de çocuklu kadınlar için bir toplumsal cinsiyet baskısına dönüşebilmektedir.

Evli ve çocuk sahibi kadınlar iş yapamamaktadır ve ekonomik olarak zor durumda kalabilmektedir.

Beşinci olarak, köylü kadın girişimciliğinin arttırılmasında önemli bir adımı kadınların üretimlerinin iyi ticaret politikaları çerçevesinde desteklenmesidir. Şirketlerin bu alandaki pozitif ayrımcılık yapması köylü kadın girişimciliğine önemli destek olacaktır. Şirketler ve devlet, köylü kadın girişimcilerin üretimlerine öncelik tanıyarak, sosyal haklar gibi eşitlikçi politikalar benimseyerek bu politikaların uygulanmalarını etkinliğini ölçümleyip raporlayarak, sonuçlarını çalışanları ve kamuoyu ile paylaşarak, kadın girişimcilik oranının arttırılmasına yardımcı olabilirler. Bunun yanında erkeklerin eşine şiddet gösteren erkekleri caydırıcı yaptırım uygulamalarının olması kadınların kendilerine olan güvene büyük destek verir. Kurumların kadınların toplumdaki değerine vurgu yapmaları kadınların girişimci olmalarını teşvik edecektir.

Altıncı olarak, kamu ve özel sektör kurumlarının köylü kadın girişimciliğini destekleyen mekanizmalarda oldukça zayıf kaldığı görülmektedir. Özellikle tedarik zincirlerindeki alım ve satımlarda ve pazarlama stratejilerinde kadın girişimcilere öncelik tanımadıkları görülmektedir. Bunda köylü kadın girişimci sayısının da az olması, sahipleri kadın olan girişimlerin bu şirketlerin taleplerini karşılayabilecek kapasiteye sahip olmamaları etkili olabilir. Köylü kadın girişimcilerine verilen sağlanacak kredi imkânları, iş yapma kolaylığı sağlama, vergi teşvikleri, yer sağlama ile hem kadın girişimcilerin artması hem de rekabetçi ortamda ayakta kalmaları sağlanabilir. Bu anlamda televizyon, internet ortamı veya etkinliklerle kampanyalar düzenlenerek köylü kadın girişimcilerin iş ortamında tanınırlıklarını arttırılabilir.

Yedinci olarak, kadın girişimciliği üzerinde en etkili olan faktörlerin başında eğitim gelmektedir. Eğitim sadece yükseköğretim kurumlarında verilenlerle sınırlı değildir. İş ortamında da seminerler ve teknik eğitimlerle sürekli eğitim devam etmektedir. Kadın girişimciliğine veya meslek edindirmeye yönelik eğitim veren kurumların yok denecek kadar az olduğu göze çarpmaktadır. Kurumlar sadece gerekli olduğunda tüm çalışanlarına teknik eğitimler vermektedir. Fakat köylü kadınlar genellikle teknik ve yönetsel kademelerde görev almadıkları için nitelikli eğitim almaktan yoksun kalmaktadır. Girişimci kadınların iş deneyimlerinin artabilmesi için kadınlara daha üst düzeyde eğitim alma fırsatı verilmeli ve yönetsel, mesleki ve akademik konularda eğitimler ile desteklenmeleri gerekmektedir. Köylü kadın girişimcileri ve kadınlar arasında girişimci sayısını arttırmak için mesleki eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, KOSGEB ve İŞKUR gibi kurum ve kuruluşlarda da kadınlara yönelik meslek edindirme ve girişimcilik eğitimleri verilmelidir.

Son olarak köylü kadınlar arasında girişimciliği arttırmada etkili olan faktörlerden biri de kadınların çalışma motivasyonunun arttırılmasıdır. Kadın girişimciliğinin arttırılabilmesi için özellikle kadınların kanunlarla

desteklenmesi ve teşvik politikalarının güçlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu anlamda hem devletin ilgili organları hem de sivil toplum kuruluşları periyodik olarak güncellenen kanunları kadınları bilinçlendirmek için raporlamalı ve bunları da kadınlarla paylaşmalıdır. Kendilerine sağlanan teşvik ve destekleri iyi bilen kadınlar daha fazla üretime katılım göstermek isterler. Bunun yanında çalışan kadınlara özel günlerinde etkinlikler düzenlenmeli bu anlamda hem iş yaşamı içinde hem de toplumsal refah içinde kadınların önemi sürekli olarak vurgulanmalıdır. Türkiye’de köylü kadın girişimcilere yönelik motivasyon mekanizmalarının işleyişine yönelik özel bir düzenleme yoktur. Motivasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi kadın girişimciliğini özendirerek artmasını sağlayacaktır.

Sonuç

Halk Bilimi açısından kadın çok önemli bir yere sahiptir. Toplumun ve sosyal yapının gelişmesine doğrudan etki etmektedir. Ayrıca kadının anne olarak üstlendiği rol de bu çerçevede oldukça kritik bir öneme sahiptir. Çanakkale ve çevresinde yapılan alan araştırması çerçevesinde görüldüğü üzere köylü girişimci kadınlar aile ekonomisine önemli destek vermektedirler. Hem üretim ve hem de satış süreçlerinde aktif rol üstlenmektedirler. Bu durumda özellikle kadınların toplumsal yapı içerisindeki rollerini daha güçlü hale getirmektedir. Çanakkale ve çevresindeki köylerde erkeler daha çok köy dışındaki işlerde aktif rol almaktalar ve tarımsal üretim süreçlerine katkıları minimum düzeydedir. Bu yapı kadının aile içindeki rolünün ve etkisinin de bu çerçevede yüksek oranda gelişmesine yol açmaktadır. Ayrıca bu çalışma özellikle köylü kadın girişimcilerinin değerlerini ortaya çıkarmak için ilk aşamada çerçeve oluşturmak için tasarlanmıştır. Bu aşamadan sonra kadınların girişimcilikleri ve ekonomik yaşama etkilerini değerlendirmek için halk bilimi incelemeleri daha spesifik düzeyde sürdürülecektir.

Halk bilimi ve Çanakkale özelinde kadın ile ilgili olarak yapılan çalışmalar daha çok sosyo- kültür ve sosyoloji bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışma ile özellikle girişimcilik literatürü ve halk biliminin temel bilgi birikimi arasında köprü kurularak eklektik bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Özellikle Özdemir (2009) çalışmalarında daha çok sektör ve makro anlamda ekonomi ve kültür arasındaki yüksek ilişkiyi değerlendirirken bu çalışma daha çok mikro düzeye ve sosyal yapı olarak da köylere inerek kadınlarımızın özellikle risk iştahları ve iş kültürlerine yönelik olarak temel faktörleri ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu aşamadan sonra da özellikle Çanakkale ve köylerinde daha çok kadının alandaki faaliyetleri değerlendirilerek halk bilimine bütüncül bir modelde etki eden ekosistemler üzerinden çalışmanın devamı sağlanacaktır. Girişimci kadınların gerek buldukları çevre ve etkileşim alanı gerekse de yaptıkları faaliyetler sonucunda halk bilimi alanına önemli bir girdi sağladıkları düşünülmektedir. Köy yaşamının sosyal-kültürel ve ekonomik alanını yönlendiren kadınlar bu çerçevede halk biliminin temel

unsurlarının daha da zenginleşmesine önemli etkilerinin olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- BELL, John. F. (1967). *A History of Economic Thought*. New York: Ronald Press Co.
- BOWEN, Donald. D. - Hisrich, R.D. (1986). "The Female Entrepreneur: A Career Development Perspective". *Academy of Management Review*, Volume: 11, Number: 2, s. 393-407.
- BROCKHAUS, Robert. H. Sr. - Horwitz, P. S. (1986). "The Psychology of the Entrepreneur". In Sexton, D. L., and Smilor, R. W. (Eds.), *The Art and Science of Entrepreneurship*. Cambridge, MA: Ballinger, s. 25-48.
- BULL, Howard. T. - Willard, G. (1995). *Entrepreneurship: Perspectives on Theory Building*. I. eds, Pergamon, Oxford.
- BUTTNER, Eleanor. H. (2001). "Examining Female Entrepreneurs' Management Style: An Application of a Relational Frame". *Journal of Business Ethics*, Volume: 29, Number: 3, s. 253-269.
- BYGRAVE, William. D. - Hofer, C. W. (1991). "Theorizing About Entrepreneurship". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 16, Number: 2, s. 13-22.
- CHRISMAN, James. J. - Chua, J.H. - Steier, L. (2002). "The Influence of National Culture and Family Involvement on Entrepreneurial Perceptions and Performance at the State Level". *Entrepreneurship: Theory and Practice Journal*, Volume: 26, Number: 4, s. 113-130.
- GARTNER, William. B. (2001). "Is There an Elephant in Entrepreneurship? Blind Assumptions in Theory Development". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 25, Number: 4, s. 27-39.
- GARTNER, William. B. (1985). "A Framework for Describing the Phenomenon of New Venture Creation". *Academy of Management Review*, Number: 10, Number: 4, s. 696-706.
- GARTNER, William. B. (1989). "Who is an Entrepreneur? Is the Wrong Question". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 12, Number: 2, s. 47-68.
- HORNODAY, Robert. W. (1992). "Thinking About Entrepreneurship: A Fuzzy Set Approach". *Journal of Small Business Management*, Volume: 30, Number: 4, s. 12-24.
- HOY, Frank - Verser, T.G. (1994). "Emerging Business, Emerging Field: Entrepreneurship and the Family Firm". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 19, Number: 1, s. 9-23.
- KEH, Hean. T. - Foo, M. D. - Lim, B. C. (2002). "Opportunity Evaluation Under Risky Conditions: The Cognitive Process of Entrepreneurs". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 27, Number: 2, s. 125-148.
- KASIMOĞLU, Handan (2011). *Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- KORUNKA, Christian - Frank, H. - Lueger, M. - Mugler, J. (2003). "The Entrepreneurial Personality in the Context of Resources, Environment, and the Startup Process - A Configurational Approach". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 28, Number: 1, s. 23-42.

- LEE-GOSSELİN, Helene - Grise, J. (1990). "Are Women Owner-Managers Challenging Our Definitions of Entrepreneurship? An In-Depth Survey". *Journal of Business Ethics*, Number: 9, s. 423-433.
- LOSCOCO, Karyn A. - Rabinson, J. (1991). "Barriers to Women's Small Business Success in the United States". *Gender and Society*, Volume: 5, Number: 4, s. 511-32.
- LOUW, Lynette. - van Eeden, S. M. - Bosch, J. K. - Venter, D. J. L. (2003). "Entrepreneurial Traits of Undergraduate Students at Selected South African Tertiary Institutions". *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, Volume: 9, Number: 1, s. 5-26.
- MOORE, Dorothy. P. (1990). An Examination of Present Research on the Female Entrepreneur: Suggested Research Strategies for the 1990's". *Perspectives on Women in Management Research*, Volume: 9, Number: 4/5, (April - May), s. 275-281.
- NAFFZIGER, Douglas. W. - Hornsby, J. S. - Kuratko, D. F. (1994). "A Proposed Research Model of Entrepreneurial Motivation". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Volume: 18, Number: 3, s. 29-41.
- ÖZDEMİR, Nebi (2009). "Kültür Ekonomileri ile Endüstrileri Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi". *Milli Folklor*, Sayı, 84, s. 73-86.
- PEARSON, Cecil. A. L. - Chatterjee, S. R. (2001). "Perceived Societal Values of Indian Managers: Some Empirical Evidence of Responses to Economic Reform". *International Journal of Social Economics*, Volume: 28, Issue: 4, s. 368-379.
- SHARMA, Pramodita. - Chrisman, J. J. (1999). "Toward a Reconciliation of the Definitional Issues in the Field of Corporate Entrepreneurship". *Entrepreneurship: Theory and Practice*, Volume:23, Number: 3, s. 11-27.
- STEVENSON, Howard. H. - Jarillo, J. C. A (1990). "Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management". *Strategic Management Journal*, Volume: 11, Special Issue: Corporate Entrepreneurship (Summer), s. 17-27.
- UFUK, H. - Özlen, Ö. (2001). "Interaction between the Business and Family Lives of Women Entrepreneurs in Turkey". *Journal of Business Ethics*, Volume 31, Issue 2, s. 95-106.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Gülşen Baykal: 10.07.1968 Bayramıç-Evciler, İlkokul mezunu, Pazarcı. (10.02.2018 tarihinde yapılan görüşme. Görüşme belgeleri Handan Kasımoğlu arşivindedir.)
- KK-2: Fatma Uyanık:1956 Bayramıç-Söğütgediği, Okuryazar değil, Pazarcı. (17.03.2018 tarihinde yapılan görüşme. Görüşme belgeleri Handan Kasımoğlu arşivindedir.)
- KK-3: Hatice Akarsu: 1962 Ezine-Pazarköy, İlkokul mezunu, Pazarcı. (24.03.2018 tarihinde yapılan görüşme. Görüşme belgeleri Handan Kasımoğlu arşivindedir.)
- KK-4: Ayçin Arıcı: 15.06.1979 Yenice, Üniversite terk, Pazarcı. (26.05.2018 tarihinde yapılan görüşme. Görüşme belgeleri Handan Kasımoğlu arşivindedir.)